

Agrarische Natuur- en Landschaps-vereniging Geestgrond

Ontdek de kleuren van de bollenstreek

GROENE KAART

fietsknooppunten | ATB | wandelen kanoën | streekproducten eten, drinken & overnachten

Deze kaart maakt deel uit van een serie van vier groene kaarten rond Leiden.

Samenwerking agrarische natuurverenigingen De Groene Klaver

Deze kaart maakt deel uit van een serie van vier groene kaarten van de regio's van de agrarische natuurverenigingen rond Leiden: Geestgrond in het bollengebied, Santvoorde in het duingebied, VANaE in het plassegebied en Wijk en Wouden het weidegebied. Zij werken samen in de Groene Klaver. De Groene Klaver zet zich in voor:

- Een economisch en ecologisch gezond platteland, door en met boeren;
- Een platteland waar boeren en burgers elkaar vinden;
- Een platteland waar kinderen leren in en van de natuur;
- Behoud van ons agrarisch cultureel erfgoed;
- Gezond voedsel en recreatie op 'loop'afstand;
- Een karakteristiek landschap met een toegankelijke natuur.

De Groene Klaver treedt op als aanspreekpunt en partner voor gemeenten, provincie, waterschappen en recreatieorganisaties. Ook wordt aan de basis nauw samengewerkt met organisaties als Veelzijdig Boerenland en LTO Noord.

Meer informatie vindt u op **www.degroeneklaver.nl**

Colofon

De vier groene kaarten zijn een initiatief van Stichting Land van Wijk en Wouden. Mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling, Provincie Zuid-Holland en gemeente Leiden. De kaarten zijn met de grootste zorg gemaakt. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend.

Uitgave Stichting Land van Wijk en Wouden
info@landvanwijkenwouden.nl
www.landvanwijkenwouden.nl

Tekst Agrarische Natuur- en Landschaps-vereniging Geestgrond (ANL VG)

Foto's Joost Bouwmeester®, Richard Burgmeijer®

Cartografie Cartographics, Heemskerk

Ontwerp Dialoog Grafisch Ontwerp, Boskoop

Oplage 20.000 – mei 2011

Verkrijgbaar bij boerderijen, VVV's en de gemeentehuizen in de regio.

Kijk ook op **www.LekkerWegRondLeiden.nl**

Agrarische Natuur- en Landschaps-vereniging Geestgrond

Warmond, Sassenheim, Voorhout, Noordwijk, Noordwijkerhout, Lisse, Hillegom, De Zilk

De Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond (ANL VG) is op 23 november 1999 opgericht en heeft als doel om in samenwerking met agrariërs en streekbewoners de natuur en het landschap van de Bollenstreek te behouden en versterken.

Wat doet de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond?

De vereniging neemt initiatieven voor nieuwe projecten en organiseert lezingen en excursies om dit doel na te streven.

Haag- en erfbeplantingen De nog resterende karakteristieke haag- en erfbeplantingen in de Bollenstreek zijn in twee inventarisatierapporten vastgelegd. In navolging hierop zijn de stimuleringsfondsen haagbeplantingen en erfbeplantingen opgezet die later zijn omgezet in projecten die worden uitgevoerd onder het motto 'Bollenstreek mooi landschap'. Agrariërs en andere bewoners in het buitengebied van de Bollenstreek kunnen gebruik maken van deze projecten en streekeigen groen aanleggen op erven, langs percelen of in tuinen.

Inventarisatie bollenvogels Op bollenbedrijven worden de karakteristieke bollenvogels als de patrijs, de veldleeuwerik en de gele kwikstaart, in kaart gebracht door tellingen te verrichten. De waarnemingen van de laatste tien jaar worden vastgelegd in een rapport. Zo kunnen veranderingen op de lange termijn worden waargenomen. Daarnaast wordt gezocht naar geschikte beschermende maatregelen voor bollenvogels en het vertalen van deze maatregelen naar pakketten voor agrarisch natuurbeheer.

Bedrijfsnatuurplannen Er is een bijdrage geleverd aan het opstellen van bedrijfsnatuurplannen voor vier bollenbedrijven. Deze plannen geven aan hoe ondernemers hun bedrijf natuurvriendelijk kunnen inrichten.

Wandelnetwerk De vereniging heeft het plan opgevat om in de Bollenstreek een wandelnetwerk te realiseren. Het project is in de fase van subsidie aanvraag.

Voorlichting De vereniging verzorgd een aantal keer per jaarlezingen en excursies. Tijdens de excursies worden verschillende thema's toegelicht door natuurkenners.

info@anlvgeestgrond.nl, www.anlvgeestgrond.nl

Ontstaan van de Bollenstreek

De Bollenstreek zoals we die nu kennen is grotendeels het product van mensenhanden. De streek bestond aan het begin van de jaartelling uit duinen en veen. Het veen is in de Middeleeuwen afgegraven. Later zijn ook de binnenduinen ten behoeve van de bloembollencultuur afgegraven. Na afgraving van de duinen bleef vruchtbare kalkrijke zandgrond over die uitermate geschikt was voor de groente- en bollenteelt. Het afgraven en in cultuur brengen van de duingrond ging door tot in de twintigste eeuw. Kenmerkend voor de Bollenstreek zijn de vele sloten en vaarten, noodzakelijk voor het afvoeren voor het overtollige diuinwater. Van de oorspronkelijke binnenduinen is op dit moment nog nauwelijks iets over.

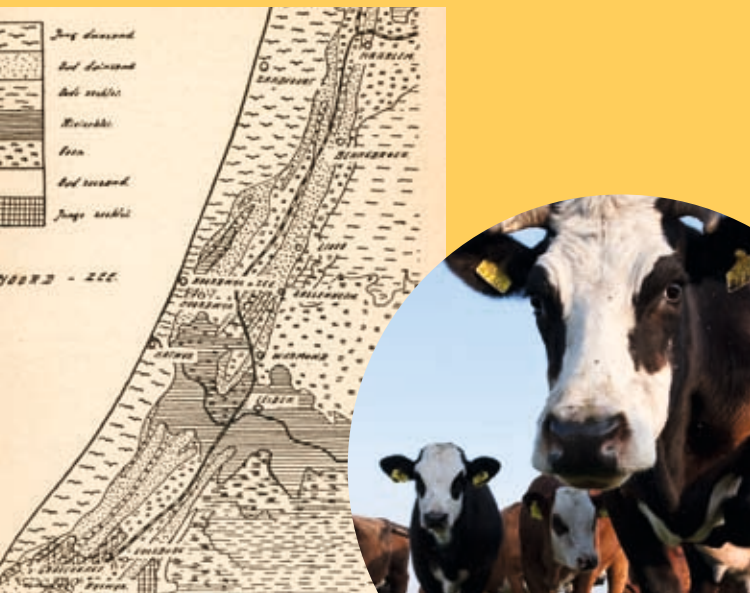
Historie Drieduizend jaar voor onze jaartelling werden op de kustlijn strandwallen gevormd. Doordat het zand verwaaide ontstonden hierop lage duintjes, die ook wel 'oude duinen' worden genoemd. Op de oudste strandwallen liggen nu de dorpen Hillegom, Lisse en Sassenheim. Openingen naar de zee werden gevormd door de monding van de Oude Rijn en een zeegat ter hoogte van Heemstede. Vanaf die tijd ging de kust zich steeds verder zeewaarts uitbreiden waarbij nieuwe strandwallen werden gevormd.

Ontwikkeling van de Bollenstreek In de veertiende eeuw werd een directe verbinding tussen Haarlem en Leiden aangelegd en liep via Sassenheim, Lisse en Hillegom. De dorpen langs de verbindingsweg, genaamd de 'Heerenweg', tussen Haarlem en Leiden hadden een of meer herbergen. Veel reizigers kozen voor de postkoetsen in plaats van de gevaarlijke overtocht per schip over het Haarlemmermeer, ook wel 'De Waterwolf' genaamd. Een van de bekendste, nog bestaende, herbergen is de 'Oude Geleerde Man' in Bennebroek. Ook 'De Witte Zwaan' in Lisse was een bekende herberg. Het graven van de Trekvaart tussen Haarlem en Leiden gaf de Bollenstreek in 1657 een belangrijke impuls. De trekvaart werd de belangrijkste verbinding tussen Haarlem en Leiden. Halverwege de negentiende eeuw werd de spoorweg tussen Haarlem en Leiden langs de trekvaart aangelegd. De spoorwegstations werden zo geplaatst dat het vervoer met de trekschuit nog nauwelijks plaatsvond. In 1880 werd mede door de komst van de tram die tot na de Tweede Wereldoorlog reed, de genadeslag aan het transport per trekschuit toegebracht.

Bloembollencultuur Bolgewassen kennen we in Nederland al sinds de zestiende eeuw. Een Oostenrijkse botanicus, Carolus Clusius genaamd, introduceerde de bloembollen in Vlaanderen en Holland. De eerste handelaren waren zogenaamde wortelmijders die planten en bollen in Zuid-Europa verzamelden en hier te koop aanboden. De tulp is afkomstig van de steppen en hoogvlakten van Midden-Azië, van waaruit zij naar Perzië en Turkije migreerde. De tulp was een van de eerste bolbloemen die in West- Europa de aandacht trok. In de achttiende eeuw was het algemeen bekend dat Holland het enige land was waar de bloembollen goed konden worden geteeld. De 'huisbroei', het 's winters in de woonkamer in bloei trekken van bloembollen, dateert al van 1731. In deze

tijd waren er al enkele kwekers vanuit Haarlem uitgeweken naar Lisse, Noordwijk en Uitgeest. Van daaruit verkochten zij hun bollen aan Haarlemse bloemisten. Kwekers bevonden zich reeds in Lisse, Hillegom en Sassenheim. De handel in bloembollen speelde zich voornamelijk op openbare veilingen af. Er werden steeds minder bollen rechtstreeks aan particulieren verkocht. In de periode 1840-1860 trok de economie aan en steeds meer mensen gingen 'in de bollen'. Het centrum van de bollenhandel verplaatste zich geleidelijk in de richting van Hillegom en Lisse. Deze ontwikkeling werd ook gevoeld doordat de grondwater-stand in de Bollenstreek zich verbeterde wat ten goede kwam aan de bloem-bollenteelt. In 1965 beschikte de bloembollencultuur in totaal over meer dan 13.000 hectare.

Door de oprukkende verstedelijking, die Bollenstreek bevindt zich immers in de Randstad, bedraagt het bestaande bloembollenareaal ongeveer 2600 hectare. Op dit moment worden stedelijke ontwikkelingen in de Bollenstreek geweerd. Aan niet agrarische ontwikkelingen wordt slechts de alleromdazzelijkste ruimte geboden. De acht dorpen van de Bollenstreek zijn Hillegom, De Zilk, Lisse, Sassenheim, Warmond, Voorhout, Noordwijkerhout en Noordwijk. Voor Nederland is de Bollenstreek een centrum van teelt, kennis, handel, transport, organisatie en initiatief dat behouden dient te worden. De zand-gronden tussen Haarlem en Leiden zijn van onschatbare waarde gebleken voor de bloembollencultuur.

Routes

Laarzenpad ZHL 3 km (G) **www.zuidhollandslandschap.nl**

Laarzenpaden Keukenhof (zuid 2 km en noord 3 km) (G) **www.landschapsbeheerzuidholland.nl** De laarzenpaden zijn blauw gemarkeerd, de start is de parkeerplaats hoek Spekkelaan en Loosterweg-Zuid bij Lisse. In het Keukenhofbosch moeten honden aan de lijn. Op het ZHL pad zijn honden niet toegestaan. Er is een verbinding tussen zuid en noord, volg de blauwe laarzen. De laarzenpaden kunnen na een regenbui erg drassig zijn, laarzen meenemen dus. Op het Laarzenpad komt u wandelg hekken en overstapjes tegen.

Van Lynden Ommetje (G) **www.landschapsbeheerzuidholland.nl** Deze wandeling is circa 3,5 km lang, de start is bij de kruising van de Stationsweg en de Van Lyndenweg bij Lisse.

Keukenhofboschroute (G) **www.zuidhollandslandschap.nl** Wandelen door het Keukenhofbosch, een van de laatste restanten van de oude binnenduïnbossen. De start is bij de parkeerplaats hoek Spekkelaan en Loosterweg-Zuid bij Lisse. Honden moeten aan de lijn.

Reigersbosroute (G) **www.landschapsbeheerzuidholland.nl** Deze wandeling is circa 5 km lang en start bij de kruising van de Spekkelaan en de Achterweg-Zuid bij Lisse. De route kan gecombineerd worden met het Van Lynden Ommetje.

Ommetje Poelpolder (G) **www.landschapsbeheerzuidholland.nl** De start van het Ommetje Poelpolder is bij de Zemelmolen aan de 1e Poellaan in Lisse. Het Ommetje Poelpolder is ongeveer 4 km lang en gaat door het typisch Zuid-Hollandse landschap. Door het weiland, over slootjes en hekken. Het trekpontje is een leuke attractie onderweg.

Wandeling Poelpolder (N) De wandeling is ongeveer 7 km lang en kan gecombineerd worden met het Ommetje Poelpolder. Start is bij de kruising van de Middenweg met de Rooverbroekdijk/Randmeerstraat, volg het voetpad langs de speeltoestellen richting de Ringvaart en blijf op de dijk. De route buigt met een grote bocht naar links waar u uitkomt op de Ruishoornaan. Voorzichtig oversteken en de wandeling vervolgen, nu over de grasdijk van de vroegere Poelpolder. Wanneer u bij de Zemelmolen aan de 1e Poellaan komt kunt u daar de route van het Ommetje Poelpolder oppakken. Als u daar niet voor kiest moet u, aangekomen bij het punt waarbij het Ommetje rechtdoor langs een boerderij loopt, links naar beneden en aangekomen bij de Ruishoornaan gaat u naar rechts. Aan het einde van de Ruishoornaan gaat u linksaf de Rooversbroekdijk op om terug te wandelen naar uw beginpunt.

Ommetje Horsten (N) **www.teylingen.nl** De start van het Ommetje Horsten, circa 3,5 km, is bij het bruggetje in de Máximalaan kent de Oranjebuurt verbindt met de Horstenbuurt in Sassenheim. Het boekje is verkrijgbaar bij de VVV in Warmond, de Ruïne van Teylingen en bij het Gemeentekantoor in Sassenheim.

Huys te Warmont (G) **www.huystewarmont.nl** Wandelen door een parkbos gelegen op de meest oostelijke strandwal die Zuid-Holland kent. De start is aan de Herenweg 139 in Warmond, volg de rode paaltjes. Verscholen in het groen ligt het kasteel 't Huys te Warmont.

Buitenplaatsroute Leeuwenhorst en Offem (N) **www.zuidhollandslandschap.nl** De start is bij de parkeerplaats van Landgoed Nieuw-Leeuwenhorst aan de westkant van de Gooweg tussen Noordwijk-Binnen en Noordwijkerhout (ter hoogte van postcode 2211 XX). De route is 10 kilometer lang en niet gemarkeerd. Tijdens deze wandelroute komt u onder andere langs de buiten-plaatsen Nieuw-Leeuwenhorst, Klein-Leeuwenhorst en Offem.

Zandhagedisroute (G) **www.zuidhollandsladchap.nl** De start is bij de toegang tot de duinen aan de Randweg/Kapelboslaan tegenover Stayokay Noordwijk. Loop bij paddenstoel 21744 richting De Zilk. Volg het fietspad links van de weg ruim 1 kilometer. De Zandhagedisroute is een gemarkeerde wandelroute van circa 9 km.

Langeveldroute (N) **www.zuidhollandslandschap.nl** Start bij de Vogelaardreef in Noordwijkerhout. De wandelroute is 14,5 km lang en niet gemarkeerd. De route loopt deels door de Amsterdamse Waterleiding-duinen waarvoor u een toegangsbewijs nodig hebt. In de Amsterdamse Waterleidingduinen zijn honden niet welkom (alternatieve route aangegeven). In Langeveld en in de zomer op het strand honden aan de lijn. In de Bos-wachterij Noordwijk mogen honden los, mits ze op de paden blijven. Tijdens het broedseizoen (1 maart tot 1 augustus) moeten ze hier wel aan de lijn.

Zwanburgerroute (G) **www.zwanburgerroute.nl** De rondwandeling is circa 7 km lang en start op de Warmondse Gemeentehaven, daar aangekomen ziet u een voetgangersbrug over de Leede. Hier begint uw rondwandeling, op de vaste wal rechts van de brug vindt u het ANWB-bord met route-informatie. Het voetveer is alleen voor wandelaars zonder hond. Het vertrekt vanaf Koudenhoorn en brengt u naar de steiger bij de Zwanburger-polder, vervolgens haalt het voetveer u aan het einde van de wandeling over de Boezemkade weer op en zet u af op De Tenggael waar u de Zwanburgerroute kunt vervolgen.

Meerboerenwandelpad/Elisabeth route (G) **www.elisabeth-hoeve.nl** Er kan op meerder punten gestart worden, bij de Olmenhorst, bij de Elisabeth-Hoeve en vanuit de Venneperhout. De route, die 4,3 km lang is, voert langs velden met daarop een verscheidenheid aan gewassen zoals aardappelen, suikerbieten en koolzaad. Tijdens de wandeling kunt u gebruik maken van de brug naar Landgoed De Olmenhorst. Op dat moment verlaat u de Elisabeth-route en komt u op het Olmenhorstpad.

Langs bollenerfgoed (N) **http://fietsen123.valksoftware.nl/** Startpunt is Museum De Zwarte Tulp in Lisse maar de route kan ook elders worden opgepakt. De routegids 'Fietsen langs Bollenerfgoed' biedt een boeiende fietstocht van 52 km door de Duin- en Bollenstreek, met veel informatie over historische bloembollenbedrijven, kwekerswoningen en ander erfgoed van de bloembollencultuur.

Langs kastelen en landgoederen (N) **www.zuid-holland.com** Deze route start vanaf het Centraal Station in Leiden, maar als u met de auto (en eigen fietsen) komt, kunt u de route ook elders oppakken. Deze fietsroute van 45 km laat u kennis maken met de kastelen en landgoederen in de Bollenstreek.

ATB-route Noordwijk (G) **www.mtbroutes.nl** Bij restaurant 'De Witte Raaf' het fietspad volgen, na ongeveer 1 kilometer loopt het fietspad omhoog, na ongeveer 40 meter rechtsaf hier vind je de start van het eerste deel van de route (het begin staat duidelijk aangegeven). De route is slechts in één richting te rijden, heeft een lengte van 7,5 kilometer en is gemarkeerd met houten palen voorzien van een rode kop.

E-mail: bollenerfgoed@gmail.com
Website tevens bronvermelding: www.bollenschuren.nl

In de Duin- en Bollenstreek heeft de bloembollencultuur een duidelijk stempel gedrukt op het landschap en de bebouwde omgeving. Daarvan getuigen de bollenschuren, kwekerswoningen en andere gebouwen die met de teelt en verwerking van bloembollen te maken hebben. In de Duin- en Bollenstreek hebben tussen de 1000 en 1500 bollenschuren gestaan, die vooral in de periode 1920-1960 dienst hebben gedaan voor de bloembollencultuur. Sinds veel schuren niet meer agrarisch in gebruik zijn, worden ze in hoog tempo afge-broken en dreigt dit cultuurhistorisch erfgoed van de Bollenstreek teloor te gaan. De Werkgroep Behoud en Herbestemming Bollenerfgoed van het Cultuur-Historisch Genootschap Duin- en Bollenstreek zet zich al bijna 15 jaar in voor de bollenschuren en ander waardevol erfgoed van de bloembollencultuur.

Bollenschuren zijn gebouwd als opslag- en werkruimte voor de bollenkwekers. In de schuur werden de bloembollen gedroogd op houten stellingen. Het grootste deel van de schuur werd daardoor in beslag genomen. Daarnaast was er een werkruimte om de bollen te pellen, te sorteren en te verpakken en tevens een kantoor voor de directie en administratie. De houten stellingen in de schuren vormen tevens de dragende constructie van de bollenschuur. Soms zijn deze stellingen nog intact, vaak zijn ze al vervangen door een staalconstructie, vooral als de bollenschuur een niet-agrarische bestemming heeft gekregen.

In veel schuren zijn later klimaatcellen gebouwd, waarin de bollen op de juiste temperatuur bewaard konden worden, zodat ze tegen Kerstmis in bloei getrokken konden worden.

Onderstaande bollenschuren zijn alle rijksmonumenten:

- Ruigrok, Zuider Leidsevaart 2A, 2182 NC, Hillegom
- Ten Hagen, Achterweg Zuid 35-37-39, 2161 DX, Lisse
- Driehuizen, Heereweg 30, 2161 AG, Lisse
- Nieuw Zomerzorg, Heereweg 287-289, 2161 BJ, Lisse
- Van Eeden, Voorstraat 114-116-116A-118, 2201 JA, Noordwijk
- Bergman, Teijlingerlanda 69, 2171 CD, Sassenheim
- Papendrecht & Van der Voet/Verdegaal, Teijlingerlanda 70, 2172 CD, Sassenheim
- Colijn, Jacoba van Beierenweg 75-77-79, 2215 KV, Voorhout
- Van Reisen, Loosterweg 8, 2215 TL, Voorhout

Bezoekwaardigheden

- Boerderij Sophiahoeve**
Wasbeeklaan 7, 2316 HG Warmond, t (071) 301 08 19, sophiahoeve@hetmet.nl, www.desophiahoeve.nl
 - Openingstijden: zaterdag van 08.00 - 13.30 uur*
 - Producten: kaas, boter*
Al meer dan 200 jaar wordt er door de familie Warmerdam kaas en boter gemaakt. Vroeger op boerderij 'de Bult' in Voorhout en sinds 1923 op 'de Sophiahoeve' aan de Wasbeeklaan 7 in Warmond. De ruim 80 jaar oude boerderij herbergt een moderne kaas- en botermakerij. Al die jaren leveren Groninger Blaarkopkoeien kwalitatief hoogwaardige grondstof (melk) voor de productie van boter en Leidse kaas. Het hoge eiwitgehalte en de juiste eiwitvorm (kappa-caseïne) zorgt ervoor dat melk van blaarkopkoeien een hoge kaas-opbrengst heeft. Blaarkoppen zijn sober, sterk en uiterst efficiënt; ze zijn uitermate geschikt om onder zwaardere omstandigheden toch goed te produ-ceren. Tevens zijn zij een sieraad voor het landschap.

- Boerderij De Annahoeve**
Menneweg 42, 2172 HE Sassenheim, t (0252) 21 30 18, info@deannahoeve.nl, www.deannahoeve.nl
 - Openingstijden: di - do 13.30 - 17.00 uur, vrij - za 09.00 - 17.00 uur*
 - Producten: kaas, eieren en honing*
Kaasboerderij De Annahoeve heeft een ruim assortiment boerenkazen en andere producten, zoals boter, karnemelk, yoghurt, limonade, kruidendrank, jam, wijn en eieren. De ervaring van 20 jaar kaasmaken zorgt voor een echt kwaliteits-product en voor een smaak die constant goed is. Naast de vele prijzen die De Annahoeve in de regio al in de wacht sleepte zijn zij nu ook als 2e in Nederland geëindigd met het landelijk keurmerk 'CUM LAUDE'.

- Boerderij Van der Geest**
Wasbeeklaan 31, 2361 HG Warmond, t (0252) 23 00 83, vwandergeest@orange.nl, www.boerengolfvandergeest.nl
 - Openingstijden: even bellen*
 - Producten: boerengolf, kanoverhuur en arrangementen*
Wij zijn de familie Van der Geest, Wim, Ely, Lukas, Leander, Lisa en Loesanne. Wij hebben een veehouderij en verhuren ligplaatsen voor boten aan de Wasbeeklaan. De bootiegenaren kunnen bij ons tussen de koeien recreëren. Doordat vrienden van ons zeer enthousiaste golfers zijn, bracht dit ons op het idee om boerengolf in Warmond te introduceren.

Imkersvereniging Leiden en omstreken
laofan@live.nl, www.imkersleiden.nl

- Imker Aad Wolvers**
Kerpsdam 4, 2361 CH Warmond, t (071) 301 09 64, m 06 - 10 64 94 80, buckfastwolvers@planet.nl
 - Openingstijden: even bellen*
 - Producten: honing, was en kaarsen*
Aad is een Levensgenieter & Bijenkenning, hij is al meer dan 20 jaar actief als imker. Om imker te worden heeft hij meerdere cursussen gevolgd en om imker te blijven is hij gezegend met veel doorzettingsvermogen. Aad is lid van de Imkersvereniging Leiden en omstreken. Aad verkoopt zijn producten op de markten in Leiden, Warmond en Sassenheim.

- Imkerij - museum De Drie Bijen**
Pletterij 15, 2211 JT Noordwijkerhout, m 06 - 26 72 23 03, info@dedriebijen.nl, www.dedriebijen.nl
 - Openingstijden: donderdag van 10.00 tot 17.00 uur, vrijdag van 10.00 tot 16.00 uur*
 - Producten: honing en honing-gerelateerde producten*
Imkerij De Drie Bijen is al jarenlang actief in de regio en op nationaal niveau. Wij verkopen materialen voor het houden van bijen en vrijwel alle honing-gerelateerde producten voor groothandel en particulieren. Wij zijn de produc-ten van de Euro-Flor producten. U kunt onze bedrijfshal in Noordwijkerhout bezoeken, waar we zelf honing slingeren en afvullen. U kunt hier ook de tentoonstelling 'Van boomstam bijenvolk tot kunststof bijenkast' bekijken met de geschiedenis van de imkerij in Europa. Wij steunen het project bee support (alle bijtjes helpen). Te zien is o.a. een topbar hive uit Kenia.

- Kasteel 't Huys te Warmont**
Burg Keteelaarstraat 31, 2361 AA Warmond, www.huystewarmont.nl
 - Dit kasteel is bewoond en kan niet bezocht worden, het landgoed is openbaar. Het kasteel kan wel gezien worden.*
Het kasteel of 't Huys te Warmont, zoals het meestal wordt genoemd, dateert van circa 1300. Het is in het bezit geweest van de familie van de Woude tot circa 1500. Daarna worden de Van Wassenaeers eigenaren tot het huis in 1774 verkocht wordt aan Cornelis Pieter van Leijden. Uit die tijd dateert het huwelijkswapen Van Leijden/deThoms dat in de timpaan boven de voordeur is aangebracht. Door vererving komt het huis in 1840 in het bezit van de familie Van Limburg Stirum. De erfenamen van deze familie verkopen het huis aan een textielfabrikant uit Leiden, de Heer Krantz. In 1960 wordt de gemeente Warmond eigenaar van het kasteel, die het landgoed overdoet aan het Zuid-Hollands Landschap. Het huis wordt in een stichting ondergebracht. In de jaren 1962 en 1963 is het huis grondig gerestaureerd en opgedeeld in appartementen.

- Kasteel Keukenhof**
Keukenhof 1, voor navigatie: Stationsweg 166, 2161 AN Lisse t (0252) 75 06 90, info@kasteelkeukenhof.nl, www.kasteelkeukenhof.nl
 - Openingstijden: niet vrij toegankelijk*
 - Producten: arrangementen*
Kasteel Keukenhof ligt middenin Landgoed Keukenhof, net buiten Lisse, tegenover de gelijknamige bloemententoonstelling. Een parel in de Randstad met meer dan 200 hectare bos, weiland en park en ruim 18 monumenten. In 2011 wordt de laatste hand gelegd aan een ingrijpende restauratie van het kasteel, de nabijgelegen historische gebouwen en het omliggende park. Kasteel Keukenhof is herboren als de buitenplaats van weleer: een plaats om aangeenaam te verpozen en van cultuur en natuur te genieten. Bruisend in een historische omgeving. Neemt u eens een kijkje in het kasteel of geniet van een concert. Of wat denkt u van een romantische bruiloft of een belangrijke vergadering in een bijzondere ambiance.

- Kasteel 't Huys Dever**
Heereweg 349-A, 2161 CA Lisse, t (0252) 41 14 30, kasteeldever@gmail.com, www.kasteeldever.nl
 - Openingstijden: maandag en dinsdag gesloten, woensdag tot en met zondag van 14.00 - 17.00 uur*
 - Producten: arrangementen*
Dever is waarschijnlijk kort na 1375 gebouwd door Reinier Dever of d'Ever, lid van een zeer oud geslacht van Hollandse edelen. Het gebouw is een zogenaamde woontoren of donjon, een versterkt woonhuis, zoals er vele hebben gestaan in de kuststreek; behalve Dever zijn zij alle verdwenen. De achterzijde is vlak: die was gericht naar het moeras van de Lisser Poel en behoeftde niet zo sterk te zijn, omdat van die zijde geen gevaar dreigde. De andere muren zijn hoefijzervormig gebogen, bijna 2 meter dik en massief gemetseld. De fundamenten liggen meer dan 3 meter onder het grondoppervlak en rusten op een zandplaat, waardoor de muren na zes eeuwen nog geen spoor van verzakking vertonen. In de 16e eeuw werd een klein huis tegen de ronde voorzijde gezet, dat later werd uitgebouwd tot een statig herenhuis, groter dan Dever zelf. Door slechte fundering en verwaarlozing stortte dit in. In 1962 stortte het dak van de woontoren eveneens in, maar de zware muren weer-stonden alle vernielzucht. Toen in 1973 met de restauratie werd begonnen, was alle houtwerk verdwenen, waren raam- en deuropeningen verbrokkeld en groeiden grass en vierstruiken boven op de muur, waar de eenden nestelden. Nu is de toren in volle glorie hersteld.

- Landwinkel De Olmenhorst**
Lisserweg 481, 2165 AS Lisserbroek, t (0252) 41 31 65, info@olmenhorst.nl, www.olmenhorst.nl
 - Openingstijden: ma t/m vrij: 10.00 - 18.00 uur; za: 09.00 - 17.00 uur; zo (maart - december): 11.00 - 17.00 uur*
 - Producten: Arrangementen, jams, fruit, fruitsappen*
Centraal tussen Amsterdam, Haarlem, Leiden en Den Haag, ligt Landgoed De Olmenhorst. U vindt hier een onverwachte oase van rust. Zodra u de statige oprijlaan opdraait, waant u zich in een andere wereld, met bloemrijke borders, monumentale gebouwen en vooral, veel boomgaarden. Op dit landgoed woont en werkt de inmiddels vijfde generatie van de familie de Clercq. De Olmenhorst is echter veel meer dan alleen een prachtig fruitteeltbedrijf. Onze Landgoedwinkl is dé natuurvoedingswinkel van de omgeving. In het Appelcafé, met terras en speelterrein, kunt u wat eten en drinken. Op het landgoed zijn ook andere winkeltjes en ateliers gevestigd. Samen organiseren wij workshops voor jong en oud. De Olmenhorst is een gewilde locatie voor feesten en vergaderingen.

10 Landwinkel Pennings
Hellegatspolder 1, 2160 AX Warmond, t (0252) 22 40 01, info@zuivelboerderijpennings.nl, www.zuivelboerderijpennings.nl
 ✦ *Openingstijden: dinsdags gesloten, ma - vrij 09.00 - 12.30 uur, za 09.00 - 16.00 uur*
 ✦ *Producten: zuivel, kanoverhuur en ligplaatsen*
 Wij zijn Jan, Riet, Corné en Janneke Pennings en hebben een zuivelboerderij met een Groene Hart Landwinkel aan de Kagerplassen. De boerderij is ontstaan omstreeks 1930. Wij hebben zo'n 23 hectare land met 55 melkkoeien en 30 stuks jongvee. Wij bieden ligplaatsen voor boten aan en verhuren kano's en kajaks waarmee je mooie tochten kunt maken langs verschillende polders. In onze Groene Hart Landwinkel is alles aanwezig om de picknickmand goed te vullen.

11 Museum Veldzicht
Herenweg 114, 2201 AL Noordwijk-Binnen, t (071) 361 40 48, www.g-o-n.nl
 ✦ *Openingstijden: Vanaf april za en zo 14.00 - 17.00 uur*
 ✦ *Producten: kruiden*

Op zaterdag 28 maart 2009 werd Streekmuseum in boerderij Veldzicht geopend. Hier staan bloembollen, kruiden en blaarkopkoeien centraal. Deze boerderij werd in 1864 gebouwd door Jacobus Hoogeveen, die op boerderij Bouwlust ertegenover geboren werd. Zijn nazaten hadden een gemengd bedrijf met koeien, varkens en kippen én een bloembollenbedrijf op Veldzicht. De laatste bewoner van Veldzicht, Jaap Hoogeveen, overleed in februari 2007. Het was zijn wens dat Veldzicht behouden zou blijven als authentiek element in het landschap van de Duin- en Bollenstreek. Daarom werden boerderij Veldzicht en de landerijen ondergebracht in een stichting. Het zomerhuis en bijgebouw werden beschikbaar gesteld aan het Genootschap 'Oud Noordwijk' om het te gebruiken als museum. Dat had wel oren naar extra museumruimte, want in Museum Noordwijk aan het Jan Kroonsplein in Noordwijk aan Zee wordt vooral het verleden van Noordwijk als vissersdorp belicht, maar er is te weinig ruimte om aandacht te besteden aan het agrarisch verleden van Noordwijk.

12 Museum De Zwarte Tulp
Grachtweg 2a, 2161 HN Lisse, t (0252) 41 79 00, museum.dezwartetulp@12move.nl, www.museumdezwartetulp.nl
 ✦ *Openingstijden: dinsdag - zondag 13.00 - 17.00 uur*
 ✦ *Producten: cadeau's*
 Museum de Zwarte Tulp is gehuisvest in een mooi gerestaureerd, oud gebouw in het hart van Lisse, dat vroeger als bollenschuur dienst heeft gedaan. Het toont de geschiedenis van de Bloembollenstreek en het ontstaan en de ontwikkeling van de bloembollencultuur. Een bezoek aan het museum is goed te combineren met een bezoek aan de Keukenhof in Lisse, of met een uitstapje naar Den Haag of Amsterdam.

13 Den Hartogh Ford Museum
Haarlemmerstraat 36, 2181 HC Hillegom, t (0252) 51 81 18, info@fordmuseum.nl, www.fordmuseum.nl
 ✦ *Openingstijden: wo - zo 11.00 - 17.00 uur*
 ✦ *Producten: arrangementen*
 Naast de drie old-timerhallen met een gezamenlijke afmeting van 5000 m², beschikt het Ford Museum tevens over een goed geoutilleerd restaurant, 'Het Hof van Ford', een groot binnen- en buitenteras, vergaderruimten, expositieruimten, een filmaal, een souvenirwinkel en ford-oldtimerverhuur. Evenementen, congressen, recepties, partijen, rally's en toerritten.

14 Ruïne van Teylingen
Teyjlingertlaan 15a, 2215 RT Voorhout, t (0252) 21 15 97, www.kastelenhollandzeeland.nl
 ✦ *Openingstijden: Gesloten van 1 november tot 1 maart, open op woensdag t/m zondag van 14.00 - 17.00 uur*
 ✦ *Producten: zie agenda op de website*

De ruïne van Teylingen is een indrukwekkende ronde waterburcht die het vlakke landschap domineert. Oorspronkelijk was er slechts sprake van een ringmuur; de donjon werd later in de dertiende eeuw toegevoegd. Het kasteel dat oorspronkelijk bewoond werd door de heren van Teylingen diende ter bescherming van de Rijnddijk en de weg naar Haarlem. De heren van Teylingen komen voor het eerst voor in 1143. Sinds 1995 wordt de ruïne beheerd door de Kastelenstichting Holland en Zeeland. De burcht bestaat heden ten dagen uit de nog altijd indrukwekkende rondburcht (37m doorsnee) op een kasteleiland omgeven door een brede gracht.

15 Koffie- en Theedrinkerij 'Noordwijk Buiten' van de Familie Janson
Leeweg 14, 2203 LD Noordwijk, t (071) 361 20 39, leaenhannie@gmail.com
 ✦ *Openingstijden: Open van 1 april tot 1 november op ma - vrij van 10.00 - 16 00 uur*
 ✦ *Producten: sfeervol koffie- en theedrinken, eetbare kruiden en bosvruchten*
 Dit is hét adres om gedurende uw wandeling of fietstocht even uit te blazen. Tervijl u van uw drankje geniet (en vergeet niet de heerlijke zelfgebakken appeltaart te bestellen) hebt u prachtig uitzicht op de omringende bollenvelden. Kijkt u eens rustig om u heen, laat u verrassen en proef van de kruiden en bosvruchten. Er is van alles te zien en te koop.

16 Pluktuin van Annemieke De Haan
Haarlemmerstraat 17, 2182 HA Hillegom, m 06 - 33 83 99 79, info@AnnemiekesPluktuin.nl, www.annemiekespluktuin.nl
 ✦ *Openingstijden: wisselend zie website of even bellen*
 ✦ *Producten: tulpen, zomerbloemen, groenworkshops, verhuur trapkano's*
 Welkom bij Annemieke's Pluktuin in Hillegom. U kunt bij ons een mooi boeket komen plukken. In het voorjaar tulpen en tegen de zomer een grote variëteit aan snijbloemen. Ook kunt u bij ons met trapkano's de Bollenstreek via het water bezichtigen.

17 Landwinkel De Elisabeth-Hoeve
Hoofdweg 1379, 2151 MA Nieuw Vennep, m 06 - 53 87 01 67, info@elisabeth-hoeve.nl, www.elisabeth-hoeve.nl
 ✦ *Openingstijden: even bellen of op de website kijken*
 ✦ *Producten: tafelaardappelen, frietaardappelen, uien en eieren*
 De Elisabeth Hoeve, gelegen in het zuidelijk deel van de Haarlemmermeer, is een moderne boerderij waar voornamelijk akkerbouw plaatsvindt. Jan en Ben Ham beheren zo'n 120 ha land, gelegen rondom de boerderij, en telen daar onder andere aardappelen, suikerbieten, tarwe en koolzaad. Er is een landwinkel met versproducten en u kunt het meerboerenpad 'de Elisabethroute' lopen. Ook schoolklassen verwelkomen we graag op ons bedrijf. De gebr. Ham doen ook aan 'reclamezaaien': reclamelogo's worden ingezaaid in het graan en zijn vervolgens vanuit de lucht zichtbaar. Kijk voor activiteiten op de boerderij op de website.

18 Camping De Wasbeek van de familie J.M. Warmerdam
Wasbeeklaan 5 b, 2361 HG Warmond, t (071) 301 13 80, dewasbeek@hetnet.nl
 Rustige camping, gelegen tussen de Kagerplassen, het strand en de bollenvelden, aan de westrand van Het Groene Hart. Afwisselende fietsroutes (nu ook knooppunten), Leiden op 20 min. fietsen. Groen, midden in de Randstad.

19 Camping De Hof van Eeden van de familie A. van den Bogaard
Hellegatspolder 2, 2172 JZ Sassenheim, t (0252) 21 25 73, info@dehofvaneeden.nl
 Een kleine gezellige familiecamping, landelijk gelegen, direct aan de Kagerplassen, met volop visgelegenhed. Aan de rand van de bollenvelden, op fietsafstand van de Keukenhof en de bossen en het strand van Noordwijk.

Bovengenoemde campings zijn beide VeKaBo-campings.
VeKaBo - Recreëren, kamperen en logeren, op het Platteland
postadres: Amerweg 54; 9444 TG Grolloo, t 0900 - 333 66 68 (€ 0,20 per minuut), fax (0591) 37 77 29, info@vekabo.nl, www.vekabo.nl/index.php

Kamperen en logeren op het platteland. Kleine campings, vakantieverblijven, plattelands appartemententen groepsaccommodaties te kust en te keur. Meer dan 1600 verschillende accommodaties. Allen aangesloten bij de vereniging VeKaBo. Bedrijven herkenbaar aan het logo met de hooimijt. Keus te over om van uw vakantie in Nederland te genieten.

- legenda**
- boerderij
 - Imker
 - kasteel/ruïne
 - museum
 - bollenschuur
 - landwinkel
 - molen
 - kampeergelegenheid
 - water recreatiegebied
 - bollenveld
 - weidevogelgebied
 - parkeerplaats
 - vvv/informatie
 - fietsknooppunt
 - fietsroutenetwerk

- wandelroutes**
- Van Lynden Ommetje (G)
 - Reigersbosroute (G)
 - Keukenhofboschroute (G)
 - Laarzenpad Keukenhof (noord en zuid) (G)
 - Laarzenpad ZHL (G)
 - Ommetje Poelpolder (G)
 - Wandeling Poelpolder (N)
 - Ommetje Horsten (N)
 - Huys te Warmont (G)
 - Buitenplaatsroute Leeuwenhorst en Offem (N)
 - Zandhagedisroute (G)
 - Langeveldroute (N)
 - Zwanburgerroute (G)
 - Meerboerenwandelpad/Elisabeth route (G)

- fietsroutes**
- Langs bollenerfgoed (N)
 - Langs kastelen en landgoederen (N)
 - ATB-route Noordwijk (G)

(G) = Gemarkeerde route
 (N) = Niet gemarkeerde route

